

Invázne cudzie druhy

- Invázne druhy predstavujú významnú a rýchlo narastajúcu hrozbu pre pôvodnú biodiverzitu v Európe.

- Rastliny a živočíchy, ktoré si nájdu cestu do nových, neznámych biotopov, môžu vytlačiť pôvodnú flóru alebo faunu a poškodiť životné prostredie. Tieto organizmy sú známe ako „invázne druhy“.

- Majú aj sociálny a ekonomický vplyv, napr. na ľudské zdravie, rybne hospodárstvo, poľnohospodárstvo a produkciu potravín.

- Ich rozširovanie sa urýchľuje intenzívnejším obchodovaním, cestovným ruchom a prepravou tovaru cez hranice.

- Európska únia súčasnosti vynakladá každoročne minimálne 12 mld. EUR na kontrolu invázných druhov a škody, ktoré spôsobili.

- EÚ nedávno predložila návrhy celoeurópskej stratégie na boj s inváznymi druhmi.

- Základom je včasné odhalenie, keďže je omnoho ľahšie a úspornejšie zasiahnuť proti prichádzajúcim druhom skôr, ako sa udomáčia.

- Na dosiahnutie víťazstva v tomto boji je potrebné zvyšovať informovanosť verejnosti o invázných druhoch.

príroda

EURÓPSKA
KOMISIA

životné prostredie

Fakt 1: Invázne druhy sú hrozbou pre európsku biodiverzitu

Európska flóra a fauna sa vyvíjali milióny rokov. Populácie boli oddelené pohoriami, morami a riekami, vďaka čomu vznikla nesmierne bohatá biodiverzita. Rozširovaním medzinárodného obchodu a cestovaním sa tieto bariéry na celom svete prekonávajú, čím dochádza k priamemu kontaktu medzi druhmi.

„Invázne druhy sú najväčšou hrozbou pre biodiverzitu. Vzhľadom na to, ako rýchlo sa dokážu udomáčniť a rozširovať, opatrenia prijaté v jednom členskom štáte nemusia mať účinok v susedných krajinách, ak neprijmú opatrenia alebo nebudú reagovať koordinovane. Ekologické, ekonomické a sociálne dôsledky šírenia inváznych druhov pre krajiny EÚ sú vážne a vyžadujú si harmonizovanú reakciu.“

Stavros Dimas, komisár EÚ pre životné prostredie

Tým vzniká konkurencia v oblasti potravy a životného priestoru. Hoci sú domáce druhy odolné voči domácim škodcom alebo chorobám, v mnohých prípadoch nemajú žiadnu alebo majú len minimálnu prirodzenú odolnosť voči cudzím organizmom, ktoré ich tak môžu vyhubiť. Rovnako aj živočíchy alebo hmyz, ktoré sú pod kontrolou dravcov vo svojom prostredí, sa môžu rýchlo rozmnožiť a zaplaviť nové prostredie, kde takáto kontrola chýba. Darwinova teória prirodzeného výberu odhalila, ako stovky alebo tisícky rokov nadobúdajú prevahu najsilnejšie druhy. Mobilita modernej súčasnosti zasahuje do tohto procesu evolúcie tým, že sa konkurenčné druhy dostávajú do vzájomného kontaktu nepredstaviteľnou a neprirodzenou rýchlosťou.

Invázne druhy (ID) známe aj ako invázne cudzie druhy alebo invázne nepôvodné druhy, majú všetky možné podoby a veľkosti. Väčšina neeurópskych druhov bola introdukovaná úmyselne vrátane stromov a plodín, ktoré sú odolnejšie alebo rastú rýchlejšie, okrasných záhradných rastlín alebo spoločenských zvierat. Nemusia sa stať problémom, kým neuniknú alebo nie sú vypustené do voľnej prírody. Iné nechcené cudzie druhy sa k nám dostali náhodne buď ako „čierni pasažieri“ v kontajneroch leteckej alebo námornej dopravy, alebo na trupoch lodí (napríklad kôrovce).

Fakt 2: Naše zdravie je ohrozené

Invázne druhy predstavujú hrozbu aj pre ľudí. Ázijský moskyt tigrový sa dostal do Európy prostredníctvom obchodu s použitými pneumatikami. Je prenášačom minimálne 22 vírusov vrátane horúčky dengue. Zmena klímy by mohla umožniť jeho postup smerom na sever. Cudzie rastliny ako boľševník obrovský vyvolávajú alergie a podráždenie kože a popáleniny. Invázne druhy sa dokonca spájajú aj s rozširovaním takých vírusov ako chrípka a HIV.

Fakt 3: Invázne druhy spôsobujú náklady

V roku 2008 náklady na kontrolu inváznych druhov a odstraňovanie škôd, ktoré spôsobujú v celej EÚ, dosiahli približne 9,6 – 12,7 mld. EUR. Tento odhad je určite podhodnotený vzhľadom na to, že mnohé krajiny len začínajú počítať náklady. Na programy boja s inváznymi druhmi sa vynakladajú aj finančné prostriedky z programu LIFE. EÚ vynaložila od roku 1992 viac ako 38 miliónov EUR na 180 projektov týkajúcich sa chránených oblastí v rámci sústavy Natura 2000 i mimo nej. Na porovnanie USA podľa odhadov vynakladá na boj s biologickými vteľcami okolo 80 mld. EUR.

Kumulatívny počet druhov

Udomáčnenie najhorších inváznych cudzích druhov v paneurópskom regióne ohrožujúcich biodiverzitu. Zdroj: EEA, 2007.

Ázijská lienka
(*Harmonia axyridis*)

Slizovec iberský (*Arion lusitanicus*)

Fakt 4: Počet invázijských druhů v Evropě rastie

V zozname programu DAISIE je uvedených 10 822 nepôvodných druhov v Európe. Aj keď nie všetky sú invázne, odhaduje sa, že asi 10–15 % je potenciálne nebezpečných pre európsku biodiverzitu.

Európska environmentálna agentúra zostavila zoznam 163 najhorších invázijských cudzích druhov ohrozujúcich ekosystémy v Európe. Od roku 1950 sa udomácnuje viac ako jeden druh za rok a ukazuje sa, že toto tempo sa neznižuje.

Väčšina invázijských druhov pochádza zo Severnej Ameriky a Ázie. Významný počet však má pôvod v jednej časti Európy a je prepravený do inej. Európsky jednotný trh a cestovanie bez hraníc tento trend podporujú.

Príkladov je veľa:

- Tzv. **ázijská lienka** pochádza z Ázie a predstavuje smrteľnú hrozbu pre pôvodné lienky v Spojenom kráľovstve a tiež aj pre motýle a iný hmyz.
- „**Vražedný slizovec**“, ktorý pochádza z Pyrenejského polostrova, sa rozšíril po celej Európe. Je odolný voči opatreniam na jeho kontrolu, požiera slabšie druhy slizovcov.
- **Kopýtko prirastené** sa prenáša v balastnej vode lodí, zanáša potrubia a toky.
- **Stavikrv** bol introdukovaná z Ázie v 19. storočí ako ozdobná rastlina a odvtedy zaplavil francúzsky vidiek.
- **Nutria riečna** a **ondatra pižmová**, privezené z Ameriky pre svoju kožušinu, žijú teraz vo voľnej prírode v Európe a poškodzujú kanály a systémy protipovodňovej ochrany.

Fakt 5: EÚ prijíma opatrenia

V akčnom pláne EÚ pre biodiverzitu na rok 2006 sa poukázalo na problém invázijských druhov a zo strednodobého hodnotenia vyplynula naliehavá potreba stratégie v rámci celej EÚ. V niektorých častiach Európy existujú v súčasnosti zodpovedajúce právne predpisy a programy, v iných členských štátoch však takéto vnútroštátne predpisy alebo plány chýbajú. Nejednotné opatrenia nebudú účinné. V minulosti chýbal spoločný prístup, preto v roku 2008 Európska komisia vydala oznámenie Stratégia v oblasti invázijských druhov.

Na medzinárodnej úrovni sa dohodlo, že problém si vyžaduje trojstupňový prístup:

- **Prevenčia** je najlacnejší a najlepší prístup a znamená prísnejšie kontroly na hraniciach a výmenu informácií na regionálnej, vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni. Niektoré problémy by bolo možné vyriešiť implementáciou dohovoru o balastnej vode.
- Keď už došlo k udomácneniu invázijských druhov, najúčinnnejším opatrením je **eradikácia**. Ak má toto opatrenie pokryť rozsiahle oblasti, vyžaduje si koordináciu a financovanie zo strany ústredného orgánu.
- Ak nie je možná eradikácia, je na zabránenie ďalšieho šírenia invázijských druhov potrebné zastaviť a kontrolovať ich množenie z dlhodobého hľadiska. Pri riešení problémov sú miestne orgány často „v prvej línii“, preto je potrebné ich podporiť.

Informačné systémy včasného varovania

DAISIE

(*Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe*. Európske zoznamy cudzích invázijských druhov) je projekt podporovaný z výskumných prostriedkov EÚ, v rámci ktorého sa zhromažďujú údaje o biologických inváziách v rámci Európy. Na webovej stránke projektu sú uvedené informácie o 10 822 cudzích druhoch, ktoré prenikli do európskej prírody, vôd a morského prostredia Medzinárodný tím pozostávajúci z 1 657 odborníkov databázu neustále aktualizuje.

Zoznam DAISIE obsahuje abecedný zoznam 100 najhorších invázijských druhov s podrobnými mapami znázorňujúcimi ich výskyt.

<http://www.europe-aliens.org/>

ALARM

V rámci projektu *ALARM (Assessing Large Scale Environmental Risks for Biodiversity with Tested Methods)* Hodnotenie rozsiahlych rizík pre biodiverzitu testovanými metódami)

(sa skúma, ako biotopy podliehajú invázii, na základe čoho je možné predpovedať, ktoré oblasti by mohli byť v budúcnosti ohrozené.

V ďalšej štúdii sa identifikovalo šesť hlavných spôsobov šírenia prichádzajúcich druhov: úmyselné vypustenie, únik, neúmyselná kontaminácia, „čierny pasažier“, koridor (po cestách, kanáloch a pod.) a samostatná migrácia (prirodzené šírenie).

ALARM: <http://www.alarmproject.net>

© Sandro Bertolino

Veverica populavá (*Sciurus carolinensis*)

Fakt 6: Dôležité je včasné odhalenie

Aj keď nie všetky cudzie druhy sú škodlivé, podľa zásady predbežnej opatrnosti je potrebné identifikovať všetky prichádzajúce druhy a orgány sa musia pripraviť na to, aby mohli rýchlo zareagovať a riešiť problémy. Včasná detekcia a rýchla odpoveď sú nákladovo najefektívnejšie a je väčšia pravdepodobnosť, že budú úspešné, ako v prípade, keď sa druhy udomáčia.

Informácie a výskumné iniciatívy ako DAISIE, ALARM a NOBANIS zohrávajú dôležitú úlohu v rozvoji systémov včasného varovania pre invázne cudzie druhy.

Fakt 7: Je potrebné zapojiť ľudí

Dôležitou súčasťou boja je zvyšovanie informovanosti o inváznych druhoch. Prednedávnom Komisii zorganizovala verejnú diskusiu, ktorá priniesla 880 odpovedí, z ktorých tri štvrtiny boli od jednotlivcov.

Z prieskumu vyplýva široká podpora pre opatrenia na úrovni EÚ. Okolo 91 % respondentov sa zhodlo, že je potrebné rýchlo zaviesť nové opatrenia na zabránenie šírenia týchto organizmov. Deväť z desiatich požadovalo systém včasného varovania v rámci celej EÚ a 86% sa domnievalo, že členské štáty by mali byť zo zákona povinné prijať opatrenia. Väčšina respondentov (90%) považuje nedostatočnú informovanosť verejnosti za prekážku a pociťuje, že je dôležité sa viac zaoberať touto otázkou (77%). EÚ čerpá z týchto výsledkov pri príprave svojej politiky.

Fakt 8: Čas na komplexnú stratégiu

Komisia v súčasnosti pripravuje stratégiu EÚ, v ktorej zohľadní spätnú väzbu, ktorú získala k svojim návrhom. Táto stratégia by mala byť hotová v roku 2011. Uvádza sa v nej niekoľko možností: od „obvyklých opatrení“ k lepšej realizácii alebo prispôbeniu existujúcich právnych predpisov EÚ či vyhotoveniu nového komplexného prístupu.

Medzičasom dochádza k snahe o zriadenie európskeho systému včasného varovania a informovania, čo by bol dôležitý krok vpred.

Opatrenia EÚ môžu mať rozhodujúci vplyv na obmedzenie šírenia inváznych druhov. Vo všeobecnosti majú ostrovy, no najmä tie, ktoré sú súčasťou európskych zámorských území, bohatú biodiverzitu. Ostrovné druhy sú však mimoriadne zraniteľné. Ostrovná biodiverzita, ktorá sa z veľkej časti vyvíjala bez konkurencie, podliehala v minulom storočí intenzívnemu tlaku inváznych druhov. Zo 724 zaznamenaných prípadov vyhynutia živočíchov za posledných 400 rokov, ostrovné druhy tvorili okolo polovicu. V posledných rokoch sa zámorským entitám nevenovala dostatočná pozornosť, ale v roku 2008 francúzske predsedníctvo EÚ začalo medzinárodnú iniciatívu na nápravu tohto stavu. V týchto oblastiach by sa s pomerne malými investíciami dali dosiahnuť značné výsledky.

Fakt 9: Invázne druhy sú medzinárodným problémom

V roku 2002 sa strany Dohovoru OSN o biologickej diverzite (CBD) dohodli na komplexnom globálnom prístupe v boji proti invázny druhom. Vyzvali vlády, aby zvyšovali povedomie, zapojili komunity a spolupracovali so susednými krajinami. Zabránenie medzinárodnému presunu inváznych cudzích druhov a koordinácia včasnej a účinnej reakcie na invázie si bude vyžadovať spoluprácu a súčinnosť s vládami, hospodárskymi odvetvami, mimovládnyimi organizáciami, organizáciami v rámci medzinárodných zmlúv a širokou verejnosťou.

OSN zvolila invázne cudzie druhy za tému **Medzinárodného dňa biologickej diverzity** (22. mája 2009).

Úrad pre publikácie

NOBANIS

Severoeurópska a baltská sieť pre cudzie invázne druhy (The North European and Baltic Network on Invasive Alien Species) je regionálny portál, ktorý poskytuje informácie o cudzích druhoch v severnej a centrálnej Európe.

Je doň zapojených 18 partnerských krajín v rámci a mimo EÚ a je prepojený s regionálnymi a globálnymi sieťami a projektmi týkajúcimi sa inváznych cudzích druhov.

<http://www.nobanis.org/>

Ďalšie informácie:

Webová stránka EÚ:

http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm

Rozsah opatrení EÚ:

http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/docs/2006_06_ias_scope_options.pdf

Európska environmentálna agentúra: „Signály“

<http://www.eea.europa.eu/pressroom/newsreleases/killer-slugs-and-other-aliens>

Video:

<http://www.tvlink.org/viewer.cfm?vidID=307>

Globálna databáza inváznych druhov:

<http://www.issg.org/database/welcome/>

Kopýtka prirastené
(*Dreissena polymorpha*)